

Renata Korzeń

Nowa charakterystyka psychometryczna Inwentarza Oceny Płci Psychologicznej (IPP)

Studia Psychologica nr 6, 37-50

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RENATA KORZEŃ
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

NOWA CHARAKTERYSTYKA PSYCHOMETRYCZNA INWENTARZA OCENY PŁCI PSYCHOLOGICZNEJ (IPP)¹

**A new information about a psychometric properties of the Polish
version Bem Sex Role Inventory (called IPP in Polish)**

Abstract

The paper presents a psychometric analysis of the Polish version Bem Sex Role Inventory (called IPP in Polish) made several years after it had been elaborated. IPP is being used to measure gender schema: sex-typed, cross-sex-typed, undifferentiated and androgynous. The participants (327 female and 306 male, students of Warsaw high schools) filled in IPP. Despite changes in feminine and masculine traits over time, IPP may still be a valid instrument for assessing gender-schema.

1. WPROWADZENIE

Badania nad płcią i rodzajem mają w psychologii długoletnią tradycję. Określenia „mężczyzna” i „kobieta” są dla ludzi oczywiste, ponieważ odnoszą się do cech biologicznych (Brannon, 2002). Z kolei pojęcia „męskość” i „kobiecość” są bardziej abstrakcyjne. Mają znacznie luźniejszy związek z biologią i dlatego też o wiele trudniej jest je zdefiniować. Przygoda i Chrisler (2000) w swoim badaniu, dotyczącym definiowania obu pojęć – płci i rodzaju – pokazują, że słowo „płeć” częściej używane jest do opisu cech związanych z biologią, a słowo „rodzaj” do opisu cech społecznych i psychologicznych.

Tradycyjnie kobiecość kojarzona jest z cechami ekspresyjnymi lub prospołecznymi (np. z czułością, delikatnością, zdolnością do poświęceń), a męskość z cechami związanymi z działaniem (są to cechy instrumentalne lub sprawcze, takie jak np. niezależność, aktywność, kompetencja, nieuleganie naciskowi, łatwość podejmowania decyzji) (Deaux, Lewis, 1984). Psychologowie często zadają sobie pytanie o przyczyny tych różnic między kobietami a mężczyznami. Odpowiedzi na to pytanie są niejednoznaczne (por. Miluska, 1999). Istnieją bowiem dwa podejścia do problemu: biologiczne i kulturowe.

Stanowisko biologiczne opiera się na założeniu, że to odmienna natura biologiczna kobiet i mężczyzn wpływa bezpośrednio na różnice psychiczne między obiema płciami. Zakłada się m.in., że odmienności te są wynikiem różnic w pro-

---

¹ Badania przedstawione w artykule są częścią przygotowywanej pracy doktorskiej.

dukcji hormonów płciowych. Testosteron – hormon męski – odpowiedzialny jest za agresję i cechy z nią związane, takie jak pewność siebie i skłonność do dominacji. Prolaktyna – hormon kobiecy – wyzwała natomiast zachowania opiekuńcze, wrażliwość i czułość (Zuckerman, 1991, za: Mandal, 2003). Między kobietami i mężczyznami występują także różnice strukturalne i funkcjonalne mózgu (zob. Moir, Jessel, 1998). Różnice te mogą wyjaśniać społeczno-emocjonalny charakter kobiecego działania i poznawczy charakter działania męskiego (Miluska, 1999). Z kolei według socjobiologów różnice w osobowości kobiet i mężczyzn powstały w toku procesów ewolucyjnych, które faworyzowały odmienne zachowania reprodukcyjne przedstawicieli obu płci (Buss, 1996, 2001). Ewolucyjnie wykształciła się specjalizacja zajęć – pierwotne kobiety zajmowały się dziećmi i domem, pierwotni mężczyźni łowiectwem – co z kolei ukształtowało różne cechy osobowości. U kobiet wrażliwość, opiekuńczość i zależność, a u mężczyzn – aktywność i agresywność. Zatem, zgodnie z podejściem socjobiologicznym, w toku ewolucji zostały wyselekcjonowane takie kobiety i tacy mężczyźni, których cechy wrodzone odpowiadają treści funkcjonujących obecnie stereotypów płciowych.

Odmienne stanowisko prezentuje podejście kulturowe. Podkreśla ono rolę procesu socjalizacji wzorców kobiecości i męskości. Według teorii ról społecznych Eagly (1987, za: Nelson, 2003) współczesne różnice psychiczne wynikają z odmiennych ról społecznych kobiet i mężczyzn. Zdaniem Eagly, zdolności, zainteresowania i cechy osobowości przedstawicieli obu płci są różne nie z przyczyn biologicznych, ale dlatego, że społeczeństwo kształtuje u kobiet i mężczyzn odmienne upodobania i skłania do rozwijania różnych aspektów osobowości. Od wczesnego dzieciństwa dziewczynki i chłopcy są uczeni różnych zachowań zgodnych ze stereotypami płci (Lott, Maluso, 2002; Mandal, 1987, 1995). Różnice w cechach osobowości między płciami w tym kontekście są nabyte i nietrwałe, ponieważ wraz z zachodzącymi zmianami społecznymi, kulturowymi, obyczajowymi itp. w danym kraju, mogą zmieniać się również cechy stereotypowo przypisywane kobietom i mężczyznom.

2. PROBLEMATYKA BADAŃ WŁASNYCH

Celem prezentowanego artykułu jest sprawdzenie psychometrycznych własności *Inwentarza Oceny Płci Psychologicznej* (IPP) (tj. rzetelności, mocy dyskryminacyjnej pozycji, trafności oraz normalizacji) po kilkunastu latach od jego powstania.

Inwentarz IPP został skonstruowany na początku lat 90. XX w. przez A. Kuczyńską (1992a, 1992b) na bazie założeń teoretycznych opracowanych przez S. L. Bem (1974, 1975, 1977, 1981). Koncepcja płci psychologicznej Bem (1974, 1975, 1977, 1996, 2000) zakłada, że kobiecość i męskość to dwa oddzielne osobowościowe wymiary, względnie niezależne od siebie. W związku z powyższym można wyróżnić cztery typy płci psychologicznej, które są niezależne od płci biologicznej. Pierwszy typ to osoby typowe płciowo (kobięce kobiety i męscy mężczyźni), drugi typ to osoby o płci skrzyżowanej (kobięcy mężczyźni i męskie kobiety), trzeci typ to osoby androgyniczne, identyfikujące się w jednakowo silnym stopniu z cechami kobiecymi i męskimi, a czwarty typ to osoby

nieokreślone płciowo, które w niewielkim stopniu identyfikują się z cechami kobiecymi i męskimi.

Bem (1982) podkreśla, że płć psychologiczna nie odzwierciedla rzeczywistych cech jednostki, ale skłonność do posługiwania się w procesie samoidentyfikacji stereotypami płciowymi funkcjonującymi w danej kulturze. Zatem wraz ze zmianami w pojmowaniu tego, co jest kobiece, a co męskie, treść poszczególnych typów płci psychologicznej również się zmienia.

Jak już wspomniano wcześniej, inwentarz IPP został opracowany ponad 10 lat temu. Zachodzące na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat zmiany kulturowe w naszym kraju mogły prowadzić do przedefiniowania koncepcji kobiecości i męskości, co z kolei mogło spowodować zmianę własności psychometrycznych inwentarza IPP. Ciechanowicz (1990) podkreśla, że obecnie narzędzia psychologiczne starzeją się znacznie szybciej niż kiedyś, tracąc walory wymagane dla testów psychologicznych. Narzędzia badające kobiecość i męskość są ponadto często krytykowane z powodu niejasności samego obiektu pomiaru (Anastasi, Urbina, 1999). Według Betz (1995, za: Anastasi, Urbina, 1999) ogólne pojęcia wyjaśniające różnice związane z płcią, takie jak kobiecość i męskość, nie mają wystarczającego uzasadnienia empirycznego. Z jednej strony, stereotypy związane z płcią uważane są za uproszczone sądy i koncepcje zachowań kobiet oraz mężczyzn, podzielane przez ogół danego społeczeństwa i nabywane w procesie wzrastania oraz socjalizacji (Deaux, Lewis, 1984; Eagly, 1987, za: Mandal, 2003). Z drugiej strony, stosunkowo niedawno sformułowano założenie, że stereotypy płci to rodzaj przekazu genetycznego, zawierającego wspólną wiedzę gatunkową o adaptacyjnym charakterze, umożliwiającą przetrwanie (Mandal, 2000). Czy zatem stereotypy płci są trwałe, czy też zmieniają się w ciągu lat?

Holt i Ellis (1998) w swoim badaniu sprawdzili, które cechy są obecnie stereotypowo przypisywane kobietom, a które mężczyznom, w społeczeństwie amerykańskim. Uzyskane wyniki porównali z wynikami badań Bem (1974) sprzed ponad 20 laty. Okazało się, że obecnie niektóre cechy stereotypowo przypisywane kobietom i mężczyznom stają się uniwersalne. Wynik ten, według autorów badania, świadczy o zachodzących zmianach w stereotypach płci. Holt i Ellis sugerują także, że własności psychometryczne BSRI (amerykański odpowiednik IPP) mogą ulec zmianie w ciągu następnych kilkunastu lat.

W naszym kraju również zwraca się uwagę na dezaktualizację tradycyjnych stereotypów kobiecości i męskości (Arcimowicz, 2003; Mandal, 1995, 2000). Obecnie w Polsce istnieje zarówno stereotyp tradycyjnej kobiety (np. gospodyni domowa, która głównie powinna troszczyć się o rodzinę i dom, być wrażliwa i opiekuńcza), jak i stereotyp kobiety nowoczesnej (np. kobieta biznesu, która powinna mieć cechy stereotypowo przypisywane mężczyznom, takie jak: pewność siebie, agresywność, ambicja) (Mandal, 2000). Podobnie funkcjonuje w naszym społeczeństwie stereotyp tradycyjnego i nowoczesnego mężczyzny. Mężczyzna tradycyjny to mężczyzna silny, dominujący, niezależny (np. macho) (Arcimowicz, 2003). Z kolei mężczyzna nowoczesny to mężczyzna tzw. miękki, wykazujący m.in. cechy typowo kobiece takie jak: delikatność, wrażliwość, opiekuńczość, dbałość o swój wygląd (Mandal, 2000). Ostatnio powstało nawet potoczne

określenie takiego typu mężczyzny – jest to tzw. mężczyzna metroseksualny lub żyjący zgodnie z metrostylem. Zatem współcześnie kobiecość i męskość nie są już jednoznacznie określone.

Badania międzykulturowe Williamsa i Best (1982, za: Best, Williams, 2002) dowodzą jednak pewnej niezmienności stereotypów płci. W większości krajów, biorących udział w badaniu, mężczyzn postrzegano jako silniejszych, bardziej aktywnych, przejawiających silną potrzebę sukcesu, dominacji, autonomii i agresji, a kobiety jako osoby dążące do nawiązywania więzi, zajmujące się wychowaniem dzieci i przejawiające potrzebę szacunku. Zdaniem autorów, podobieństwa stereotypów płciowych w wielu kulturach wynikają z podobieństwa czynników biologicznych i socjologicznych.

W związku z powyższym, w niniejszych badaniach postawiono pierwsze pytanie badawcze: Czy inwentarz IPP spełnia warunki psychometryczne, tzn. czy jest nadal rzetelny i trafny?

Na przestrzeni lat może ulegać zmianie nie tylko treść stereotypów płci, ale także ich ocena. Rosenkrantz i współpracownicy (1968, za: Deaux, Kite, 2002) twierdzili, że jest o wiele więcej pozytywnych właściwości męskich niż kobiecych. Koncepcja tzw. modelu męskiego (Antill, Cunningham, 1979; Markus, 1982) zakłada, że cechy tradycyjnie uznawane za męskie są podstawowe w funkcjonowaniu zarówno kobiet jak i mężczyzn i to one decydują o rozwoju „ja”. Istnieje wiele badań potwierdzających pogląd, że męskość jest *lepszą* tożsamością płciową niż kobiecość (Jones i in., 1978; Kopper, Epperson, 1996; Markstrom-Adams, 1989; Whitley, 1983), zwłaszcza gdy występuje u kobiet (Heilbrun, 1981). Jednak nowsze badania (Eagly, Mladinic, 1989; Eagly i in., 1990, za: Deaux, Kite, 2002) pokazują, że cechy przypisywane kobietom są bardziej korzystne niż cechy przypisywane mężczyznom (przynajmniej w przypadku studentów, biorących udział w badaniach). Porównując dane zebrane w badaniach amerykańskich na przestrzeni wielu lat, Werner i LaRussa (1985) doszukały się także dowodów na to, że zaszły pewne zmiany dotyczące stereotypów płci. Mianowicie, stereotyp męski jest obecnie oceniany bardziej negatywnie, a stereotyp kobiecy – bardziej pozytywnie. Efektem takich zmian w ocenach może być zjawisko feminizacji współczesnych ludzi, występujące także w Polsce. W badaniach Kuczyńskiej (2002) zarówno kobiety jak i mężczyźni uzyskali wyższe wyniki w skali Kobiecości w porównaniu z wynikami kobiet i mężczyzn badanych przez tą samą autorkę dzieś lat wcześniej (Kuczyńska, 1992a, 1992b).

Ocena stereotypów płci jest także różna w poszczególnych krajach. Międzynarodowe badania Hofstede (1980, 1991, 1998, za: Boski, 1999), dotyczące preferowanych wartości w środowisku pracy, pokazują m.in., że w różnych kulturach dominują odmienne wartości: kobiece (związane ze współpracą i dobrymi stosunkami interpersonalnymi) bądź męskie (związane z sukcesem zawodowym i finansowym). Polska nie była jednak reprezentowana w tych badaniach. Na kobiece cechy naszej kultury zwracają uwagę Pospiszyl (1986) i Boski (1999), opierając się na analizie różnych jej aspektów: religii, historii, literatury, języka, obyczajowości czy mentalności. Międzykulturowe badania Mandal (2000), dotyczące autoprezentacji i ingracjacji w pracy zawodowej, pokazują, że w Polsce (wg Mandal – kultura „kobieca”) mężczyźni ujawniają silniejszą niż w Macedonii

(wg Mandal – kultura „męska”) tendencję do asymilowania cech kobiecych do własnej tożsamości płciowej.

W związku z powyższym postawiono kolejne pytanie badawcze: Czy wśród polskich studentów występuje tzw. zjawisko feminizacji? (przyjmując za punkt wyjścia normy dla inwentarza IPP z 1992 roku podane przez Kuczyńską).

3. METODA BADANIA

3.1. OSOBY BADANE

Inwentarzem IPP przebadano 306 studentów i 327 studentek (ogółem 633 osoby) uczelni wyższych w Warszawie: Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Akademii Pedagogiki Specjalnej, Akademii Medycznej, Politechniki Warszawskiej, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego i Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej, w wieku od 19 do 29.

W tabeli 1 przedstawiono liczebność kobiet i mężczyzn w poszczególnych układach płci psychologicznej.

Tabela 1. Liczebność kobiet i mężczyzn w poszczególnych układach płci psychologicznej.

Płeć biologiczna	Płeć psychologiczna				Razem
	Kobieca	Męska	Nieokreślona	Androgyniczna	
Mężczyźni	28	120	82	76	306
Kobiety	131	44	70	82	327
Razem	159	164	152	158	633

3.2. NARZĘDZIE BADAWCZE

Inwentarz Oceny Płci Psychologicznej (IPP) Alicji Kuczyńskiej został skonstruowany w 1992 r. na podstawie teorii schematów płciowych S. L. Bem (1981, 1984). Jest narzędziem służącym do oceny płci psychologicznej, rozumianej jako spontaniczna gotowość do posługiwania się wymiarem płci w odniesieniu do siebie i świata. Składa się z 35 pozycji ocenianych na 5-stopniowych skalach: 15 cech odzwierciedlających kulturowy stereotyp kobiecości (skala Kobiecości), 15 cech odzwierciedlających kulturowy stereotyp męskości (skala Męskości) oraz 5 cech uważanych za uniwersalne (skala Neutralna) (Kuczyńska, 1992a, 1992b). Cechy te to cechy stereotypowo przypisywane kobietom i mężczyznom na początku lat 90. XX w. obowiązujące w populacji studentów polskich.

4. WYNIKI

4.1. RZETELNOŚĆ SKAL KOBIECOŚCI I MĘSKOŚCI INWENTARZA IPP

Rzetelność skal Kobiecości i Męskości obliczono metodą zgodności wewnętrznej testu za pomocą wzoru alfa Cronbacha (Hornowska, 2001). Współczynnik alfa Cronbacha dla skali Kobiecości wynosi 0,81, a dla skali Męskości 0,82, co oznacza dobrą charakterystykę rzetelności obu skal. Średnia korelacja między pozycjami dla skali Kobiecości wynosi 0,24, a dla skali Męskości 0,25.

4.1.1. MOC DYSKRYMINACYJNA POZYCJI INWENTARZA IPP

W celu oceny mocy dyskryminacyjnej poszczególnych pozycji należących do skal Kobiecości i Męskości inwentarza IPP, posłużono się analizą rzetelności pozycji.

W tabeli 2 i tabeli 3 przedstawiono współczynniki mocy dyskryminacyjnej cech należących do skal Kobiecości i Męskości inwentarza IPP.

Tabela 2. Współczynniki mocy dyskryminacyjnej pozycji należących do skali Kobiecości.

Lp.	Skala Kobiecości	Korelacje: Pozycja – Całość skali	Współczynniki alfa Cronbacha (po usunięciu pozycji)
1	Wrażliwy	0,56	0,78
2	Troskliwy	0,62	0,78
3	Angażujący się w sprawy innych	0,44	0,79
4	Łagodny	0,30	0,80
5	Kokieteryjny	0,31	0,80
6	Dbający o swój wygląd	0,30	0,80
7	Gospodarny	0,24	0,81
8	Mający poczucie estetyki	0,37	0,80
9	Gderliwy	0,03	0,82
10	Czuły	0,67	0,78
11	Uzuciowy	0,72	0,77
12	Wrażliwy na potrzeby innych	0,65	0,78
13	Zdolny do poświęceń	0,41	0,79
14	Delikatny	0,67	0,77
15	Naiwny	0,19	0,81

Tabela 3. Współczynniki mocy dyskryminacyjnej pozycji należących do skali Męskości.

Lp.	Skala Męskości	Korelacje: Pozycja – Całość skali	Współczynniki alfa Cronbacha (po usunięciu pozycji)
1	Dominujący	0,52	0,81
2	Niezależny	0,45	0,81
3	Rywalizujący	0,44	0,81
4	Nastawiony na sukces	0,48	0,81
5	Mający siłę przebicia	0,65	0,80
6	Łatwo podejmujący decyzje	0,43	0,82
7	Arogancki	0,28	0,83
8	Mający dobrą kondycję fizyczną	0,31	0,82
9	Z poczuciem humoru	0,35	0,82
10	Mający zdolność przekonywania	0,52	0,81
11	Pewny siebie	0,68	0,80
12	Samowystarczalny	0,35	0,82
13	Otwarty na świat zdarzeń zewnętrznych	0,29	0,82
14	Eksperymentujący w życiu seksualnym	0,44	0,82
15	Sprytny	0,54	0,81

Jak wynika z przedstawionych tabel, większość pozycji inwentarza IPP ma zadowalającą moc dyskryminacyjną. Wyniki trzeciej kolumny obu tabel porównano z alfa Cronbacha dla poszczególnych skal (Kobiecości i Męskości). Jedynie pominięcie cechy „gderliwy” i „naiwny” w skali Kobiecości oraz cechy „arogancki” w skali Męskości powoduje nieznaczny wzrost współczynnika alfa Cronbacha w tych skalach. Ponadto cechy: „gderliwy” (0,03) i „naiwny” (0,19) są nisko skorelowane z całą skalą Kobiecości.

4.2. TRAFNOŚĆ INWENTARZA IPP

Trafność teoretyczną inwentarza IPP obliczono za pomocą analizy (Zakrzewska, 1994).

Tabela 4. Analiza czynnikowa inwentarza IPP.

Lp.	Zmienna	Czynnik 1	Czynnik 2
1	Dominujący	-0,04	0,64
2	Wrażliwy	0,65	-0,24
3	Niezależny	-0,06	0,54
4	Troskliwy	0,73	-0,02
5	Rywalizujący	-0,05	0,52
6	Nastawiony na sukces	0,06	0,55
7	Angażujący się w sprawy innych	0,53	0,05
8	Mający siłę przebicia	0,12	0,75
9	Łagodny	0,40	-0,30
10	Kokieteryjny	0,34	0,32
11	Łatwo podejmujący decyzje	-0,05	0,52
12	Arogancki	-0,30	0,37
13	Dbający o swój wygląd	0,38	0,27
14	Gospodarny	0,32	0,18
15	Mający poczucie estetyki	0,48	0,12
16	Gderliwy	-0,01	0,09
17	Czuły	0,78	-0,04
18	Uczuciowy	0,82	-0,08
19	Wrażliwy na potrzeby innych	0,77	-0,08
20	Mający dobrą kondycję fizyczną	0,03	0,38
21	Z poczuciem humoru	0,21	0,44
22	Mający zdolność przekonywania	0,20	0,62
23	Pewny siebie	0,02	0,76
24	Samowystarczalny	-0,17	0,43
25	Zdolny do poświęceń	0,54	0,02
26	Delikatny	0,76	-0,20
27	Otwarty na świat zdarzeń zewnętrznych	0,45	0,36
28	Eksperymentujący w życiu seksualnym	0,03	0,52
29	Naiwny	0,19	-0,27
30	Sprytny	0,04	0,62

Wyodrębniono dwa czynniki: czynnik I, skupiający głównie cechy stereotypowo przypisywane kobietom (uważane za kobiece w metodzie Kuczyńskiej z 1992 r.) i czynnik II, skupiający głównie cechy stereotypowo przypisywane mężczyznom (uważane za męskie w metodzie Kuczyńskiej z 1992 r.). Czynnik I wyjaśnia 17,42% wariancji, natomiast czynnik II wyjaśnia 16,82% wariancji. Uzyskane wyniki prezentuje tabela 4.

Najwyższe ładunki I czynnika (od 0,32 do 0,82) mają następujące cechy: „wrażliwy” (0,65), „troskliwy” (0,73), „angażujący się w sprawy innych” (0,53), „łagodny” (0,40), „gospodarny” (0,32), „mający poczucie estetyki” (0,48), „czuły” (0,78), „uczuciowy” (0,82), „wrażliwy” (0,77), „zdolny do poświęceń” (0,54), „delikatny” (0,76).

Natomiast takie cechy jak: „gderliwy” i „naiwny” (uważane za typowo kobiece w badaniu Kuczyńskiej z 1992 r.), mają niski ładunek w czynniku I (0,09; 0,19).

Z kolei najwyższe ładunki II czynnika (od 0,37 do 0,76) mają następujące cechy: „dominujący” (0,64), „niezależny” (0,54), „rywalizujący” (0,52), „nastawiony na sukces” (0,55), „mający siłę przebicia” (0,75), „łatwo podejmujący decyzje” (0,52), „arogancki” (0,37), „mający dobrą kondycję fizyczną” (0,38), „z poczuciem humoru” (0,44), „mający zdolność przekonywania” (0,62), „pewny siebie” (0,76), „samowystarczalny” (0,43), „eksperymentujący w życiu seksualnym” (0,52), „sprytny” (0,62).

Cechy: „kokieterijny” i „dbający o swój wygląd”, uważane za typowo kobiece w badaniu Kuczyńskiej z 1992 r., oraz cecha: „otwarty na świat zdarzeń zewnętrznych”, uważana za typowo męską w badaniu Kuczyńskiej z 1992 r., mają podobny ładunek zarówno w czynniku I (0,34; 0,38; 0,45) jak i w czynniku II (0,32; 0,27; 0,36). Można zatem przypuszczać, że stają się one w naszej kulturze wśród młodych Polaków (studentów), cechami uniwersalnymi.

Analizę czynnikową wykonano również oddzielnie dla grupy kobiet i mężczyzn.

4.2.1. GRUPA KOBIET

W grupie kobiet wyodrębniono dwa czynniki: czynnik I, skupiający głównie cechy stereotypowo przypisywane mężczyznom (uważane za męskie w metodzie Kuczyńskiej z 1992 r.) oraz czynnik II, skupiający głównie cechy stereotypowo przypisywane kobietom (uważane za kobiece w metodzie Kuczyńskiej z 1992 r.). Czynnik I wyjaśnia 17,27% wariancji, a czynnik II wyjaśnia 15,51% wariancji.

Najwyższe ładunki w czynniku I (od 0,29 do 0,65) mają cechy: „dominujący” (0,65), „niezależny” (0,51), „rywalizujący” (0,47), „nastawiony na sukces” (0,51), „mający siłę przebicia” (0,75), „łatwo podejmujący decyzje” (0,54), „arogancki” (0,39), „mający dobrą kondycję fizyczną” (0,29), „z poczuciem humoru” (0,50), „mający zdolności przywódcze” (0,61), „pewny siebie” (0,74), „samowystarczalny” (0,45), „eksperymentujący w życiu seksualnym” (0,48), „sprytny” (0,55). Ponadto wysoki ładunek w czynniku I ma cecha „kokieterijny” (0,47). Wynik ten niezgodny jest z wynikiem badań Kuczyńskiej z 1992 r., z których wynikało, że cecha ta uważana była przez badanych obu płci za typowo kobiecą.

W czynniku II najwyższe ładunki (od 0,35 do 0,75) mają następujące cechy: „wrażliwy” (0,57), „troskliwy” (0,72), „angażujący się w sprawy innych” (0,35), „łagodny” (0,47), „gospodarny” (0,38), „mający poczucie estetyki” (0,49), „czuły” (0,71), „uczuciowy” (0,75), „wrażliwy” (0,67), „zdolny do poświęceń” (0,51), „delikatny” (0,73).

Natomiast takie cechy jak: „gderliwy” i „naiwny”, które w badaniu Kuczyńskiej z 1992 r. były uważane przez badanych obu płci za typowo kobiece, mają niski ładunek w czynniku II (-0,15; 0,08).

Cecha: „otwarty na świat zdarzeń zewnętrznych”, uważana za typowo męską zarówno przez kobiety jak i mężczyzn w badaniu Kuczyńskiej z 1992 r., oraz cecha: „dbający o swój wygląd”, uważana za typowo kobiecą przez kobiety i mężczyzn w badaniu Kuczyńskiej z 1992 r., mają podobny ładunek w czynniku I (0,45; 0,32), jak i w czynniku II (0,37; 0,45).

4.2.2. GRUPA MĘŻCZYŹN

W grupie mężczyzn wyodrębniono dwa czynniki: czynnik I, skupiający głównie cechy stereotypowo przypisywane kobietom (uważane za kobiece w metodzie Kuczyńskiej z 1992 r.) oraz czynnik II, skupiający głównie cechy stereotypowo przypisywane mężczyznom (uważane za męskie w metodzie Kuczyńskiej z 1992 r.). Czynnik I wyjaśnia 17,1% wariancji, a czynnik II wyjaśnia 16,53% wariancji.

W czynniku I najwyższe ładunki (od 0,26 do 0,84) mają cechy: „wrażliwy” (0,71), „troskliwy” (0,70), „angażujący się w sprawy innych” (0,55), „łagodny” (0,48), „mający poczucie estetyki” (0,37), „czuły” (0,81), „uczuciowy” (0,84), „wrażliwy na potrzeby innych” (0,78), „zdolny do poświęceń” (0,53), „delikatny” (0,78), „naiwny” (0,26). Cecha „gderliwy” ma niski ładunek zarówno w czynniku I (0,06), jak i w czynniku II (0,03).

Cechy, które w badaniu Kuczyńskiej z 1992 r. były uważane za typowo kobiece przez osoby badane obu płci, takie jak „kokieterijny” i „gospodarny”, oraz cechy, które w badaniu Kuczyńskiej z 1992 roku były uważane za typowo męskie przez osoby badane obu płci, takie jak „z poczuciem humoru” oraz „otwarty na świat zdarzeń zewnętrznych” mają podobny ładunek w czynniku I (0,26; 0,18; 0,28; 0,42), jak i w czynniku II (0,36; 0,22; 0,38; 0,36).

Najwyższe ładunki w czynniku II (od 0,29 do 0,74) mają cechy: „dominujący” (0,64), „niezależny” (0,54), „rywalizujący” (0,53), „nastawiony na sukces” (0,57), „mający siłę przebicia” (0,74), „łatwo podejmujący decyzje” (0,46), „arogancki” (0,29), „mający dobrą kondycję fizyczną” (0,38), „mający zdolności przywódcze” (0,68), „pewny siebie” (0,72), „samowystarczalny” (0,34), „eksperymentujący w życiu seksualnym” (0,53) i „sprytny” (0,65).

Cecha „dbający o swój wygląd”, uważana za typowo kobiecą zarówno przez kobiety jak i mężczyzn w badaniu Kuczyńskiej z 1992 r., ma również wysoki ładunek w czynniku II (0,44).

4.3. NORMALIZACJA INWENTARZA IPP

W tabeli 5 przedstawiono średnie, odchylenia standardowe i mediany. Ze względu na różną liczebność grupy kobiet i mężczyzn obliczono średnie z sumy

median w grupie kobiet i mężczyzn jako kryteria klasyfikacji osób badanych do poszczególnych typów płci psychologicznej.

Tabela 5. Statystyki opisowe wyników uzyskanych przez kobiety i mężczyzn w skali Kobiecości i skali Męskości.

Grupa	Skala	Średni wynik	Odchylenie standardowe	Mediana
Mężczyźni N = 306	Kobiecości	50,83	7,65	52
	Męskości	51,15	8,00	51
Kobiety N = 327	Kobiecości	56,60	6,11	57
	Męskości	46,71	7,87	47
Razem N = 633	Kobiecości	53,81	7,47	55
	Męskości	48,86	8,24	49

Uzyskane wyniki porównano z wynikami badania Kuczyńskiej z 1992 r. Mediana w skali Kobiecości obecnie wzrosła i wynosi 55, a w skali Męskości nie zmieniła się i wynosi 49. Ponadto w grupie mężczyzn średnie wyniki wzrosły w skali Kobiecości, a w skali Męskości pozostały bez zmian. Natomiast w grupie kobiet średnie wyniki wzrosły w obu skalach.

5. PODSUMOWANIE

Inwentarz IPP ma dobre własności psychometryczne. Rzetelność obu skal – skali Kobiecości jak i skali Męskości – jest wysoka. Większość pozycji inwentarza IPP ma zadowalającą moc dyskryminacyjną. Tylko cechy „gderliwy” i „naiwny” w skali Kobiecości oraz „arogancki” w skali Męskości słabo różnicują osoby badane o różnej płci psychologicznej. Bez cech „gderliwy”, „naiwny” i „arogancki” rzetelność obu skal nieznacznie wzrasta. Cechy te są cechami negatywnymi, raczej nieakceptowanymi społecznie. Być może czynnikiem wpływającym na sposób odpowiedzi osób badanych była zmienna aprobaty społecznej, czyli chęć przedstawienia siebie w lepszym świetle, niż myśli się o sobie prywatnie (Adelt, Kranas, 1978; Nowakowska, 1970). Zachowanie osób, zależnych od aprobaty społecznej, nastawione jest na obronę poczucia własnej wartości i idealnego obrazu siebie. Tego rodzaju zachowania łączą się z mechanizmami obronnymi, uruchamianymi automatycznie i nieświadomie (Grzegołowska-Klarkowska, 1986; Siek, 1986). Zmienna aprobaty społecznej jednak nie była kontrolowana w badaniach własnych. Kolejnym czynnikiem, mogącym wpłynąć na niską moc dyskryminującą cechy „gderliwy”, jest coraz rzadsze używanie tego słowa w mowie potocznej.

Trafność teoretyczna inwentarza IPP również jest zadowalająca. Tylko cechy: „gderliwy” i „naiwny”, uważane za typowo kobiece w badaniu Kuczyńskiej z 1992 r., obecnie są cechami przypisywanymi sobie w niskim nasileniu, zarówno przez osoby o wysokim nasileniu pozostałych cech kobiecych, jak i/lub męskich. Wyjątkiem są mężczyźni o wysokim nasileniu cech kobiecych, którzy przypisują sobie nasilenie cechy „naiwny” w wysokim stopniu.

W badaniach własnych zaobserwowano także, że pewne cechy stają się uniwersalne (tzn. ich nasilenie jest podobne zarówno w czynniku kobiecości i mę-

skości u obu płci fizycznych osób badanych). Cechy te to „kokietyjny” i „dbający o swój wygląd” (uważane za typowo kobiece w badaniu Kuczyńskiej z 1992 r.) oraz cecha „otwarty na świat zdarzeń zewnętrznych” (uważana za typowo męską w badaniu Kuczyńskiej z 1992 r.). Istnieją jednak pewne różnice w ocenie tych cech przez kobiety i mężczyzn.

Tylko kobiety o wysokim nasileniu cech męskich (a nie kobiecych) przypisują sobie wysokie nasilenie cechy kokietyjny. Natomiast w grupie mężczyzn zarówno badani o wysokim nasileniu cech męskich i/lub kobiecych przypisują sobie podobne nasilenie tej cechy. Możliwe, że wysoka kobiecość u kobiet sprzyja zachowaniom biernym w kontaktach z osobami płci przeciwnej, a flirtowanie wymaga aktywności i pewności siebie typowej dla męskich jednostek (Wojciszke, 1999).

Cecha „dbający o swój wygląd” w podobnym stopniu jest przypisywana sobie przez kobiety o wysokim nasileniu cech kobiecych i/lub męskich. Natomiast w grupie mężczyzn tylko ci o wysokim nasileniu cech męskich przypisują sobie jej wysokie nasilenie. Wynik ten trudny jest do interpretacji, bowiem w dzisiejszych czasach wszyscy dbamy o swój wygląd. Wpływ na takie nasze zachowanie wywierają media, które w ostatnich czasach bardzo podkreślają rolę wyglądu zewnętrznego w kontaktach społecznych. Według Leary (ego (1999) jest to najbardziej rzucający się w oczy sposób autoprezentacji. Dlatego też obecnie zarówno kobiety jak i mężczyźni starają się poprawiać swój wygląd ubiorem, kształtowaniem swojego ciała czy opalaniem się. W badaniu Morganosky i Creekomore (1981, za: Szmajke, 1999) np. okazało się, że osobom ubranym atrakcyjnie przypisywano większe uzdolnienia przywódcze niż ubranym skromniej. Ponadto efekt ten był silniejszy w odniesieniu do mężczyzn niż kobiet.

Z kolei cecha „otwarty na świat zdarzeń zewnętrznych” oceniana jest na podobnym poziomie przez osoby o wysokim nasileniu zarówno cech męskich jak i/lub kobiecych wśród badanych obu płci. Być może zmiany ustrojowe w naszym kraju (otwarcie Polski na świat, zniesienie cenzury) i rozwój różnorodnych środków przekazu: telewizja (telewizja satelitarna), internet, telefonia komórkowa, czasopisma itp. sprawiają, że otwarcie się na świat zdarzeń zewnętrznych jest coraz łatwiejsze z pozycji biernego widza, a nawet staje się wymuszone przez coraz atrakcyjniejsze formy przekazu (np. programy na żywo: komisje śledcze, rejestracja interwencji policyjnych itp.). Bycie otwartym na świat zdarzeń zewnętrznych staje się obecnie łatwo dostępnym i modnym stylem życia.

W badaniach własnych zaobserwowano ponadto tzw. zjawisko feminizacji wśród studentów. W opinii mężczyzn cechy kobiece nabierają pozytywnego znaczenia. Wynik ten może dowodzić, że cechy kobiece w polskiej kulturze są równie wysoko cenione jak męskie (por. Boski, 1999). Z kolei wśród studentek zaobserwowano androgynizację (tzn. wzrost poziomu zarówno cech męskich jak i kobiecych). Wynik ten może dowodzić uniwersalnego rozwoju młodych kobiet, coraz lepiej identyfikujących się zarówno z cechami interpersonalnymi – tradycyjnie zarezerwowanymi dla kobiet, jak i z cechami instrumentalnymi – tradycyjnie uważanymi za męskie.

Zaprezentowane wyniki badań własnych sugerują, że stereotypy niektórych cech, uważanych wcześniej za typowo kobiece bądź męskie, uległy pewnym

zmianom. W celu weryfikacji powyższego twierdzenia należałoby przeprowadzić kolejne badania, badające stereotypy cech przypisywanych każdej płci. Kolejny raz z dużej puli cech, np. *Testu Przymiotników Gougha*, należałoby wyróżnić cechy uważane przez współczesnych studentów za typowe dla kobiet i mężczyzn i następnie porównać z cechami z Inwentarza IPP.

BIBLIOGRAFIA

- Adelt, J., Kranas, G. (1978). Zmienna aprobaty społecznej Edwardsa. W: L. Wołoszynowa (red.), *Metody badań psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, t. 3, s. 3, 225-240.
- Anastasi, A., Urbina, S. (1999). *Testy psychologiczne*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.
- Antill, J., Cunnigham, J. D. (1979). Self-esteem as function of masculinity in both sexes. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 47, 783-785.
- Arcimowicz, K. (2003). *Obraz mężczyzny w polskich mediach. Prawda, fałsz, stereotyp*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155-162.
- Bem, S. L. (1975). Sex-role adaptability: One consequence of psychological androgyny. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31, 634-643.
- Bem, S. L. (1977). On the Utility of Alternative Procedures for Assessing Psychological Androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 45(2), 196-205.
- Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88, 354-364.
- Bem, S. L. (1982). Gender Schema Theory and Self-Schema Theory Compared: A Comment on Markus, Crane, Bernstein, and Siladi's „Self-Schemas and Gender”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(6), 1192-1194.
- Bem, S. L. (1996). Androgynia psychiczna a tożsamość płciowa. W: P. G. Zimbardo, F. L. Ruch (red.), *Psychologia i życie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 435-438.
- Bem, S. L. (2000). *Męskość kobiecość. O różnicach wynikających z płci*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Best, D. L., Williams, J. E. (2002). Perspektywa międzykulturowa. W: B. Wojciszke (red.) *Kobiety i mężczyźni: odmiennie spojrzenie na różnice*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 118-145.
- Boski, P. (1999). Męskość – Kobiecość jako wymiar kultury. W: J. Miluska, P. Boski (red.) *Męskość – Kobiecość w perspektywie indywidualnej i kulturowej*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN, 66-97.
- Brannon, L. (2002). *Psychologia rodzaju. Kobiety i mężczyźni: podobni czy różni*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Buss, D. M. (1996). *Ewolucja pożądania. Jak ludzie dobierają się w pary?* Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Buss, D. M. (2001). *Psychologia ewolucyjna. Jak wytłumaczyć społeczne zachowanie człowieka? Najnowsze koncepcje*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

- Ciechanowicz, A. (1990). Adaptacja kulturowa testów. W: A. Ciechanowicz (red.), *Kulturowa adaptacja testów*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Psychologiczne, 9-30.
- Deaux, K., Lewis, L. L. (1984). The structure of gender stereotypes: Interrelationships among components and gender label. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 991-1004.
- Deaux, K., Kite, M. (2002). Stereotypy płci. W: B. Wojciszke (red.), *Kobiety i mężczyźni: odmienne spojrzenie na różnice*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 354-382.
- Eagly, A. H., Mladinic, A. (1989). Gender stereotypes and attitudes toward women and men. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 15, 543-558.
- Grzeżołowska-Klarkowska, H. J. (1986). *Mechanizmy obronne osobowości*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Heilbrun, A. (1981). Gender differences in the functional linkage between androgyny, social cognition, and competence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 1106-1118.
- Holt, Ch. L., Ellis, J. (1998). Assessing the current validity of the Bem Sex-Role Inventory. *Sex Roles*, 39, 929-942.
- Hornowska, E. (2001). *Testy psychologiczne. Teoria i praktyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”.
- Jones, W., Chernovetz, M., Hansson, R. (1978). The enigma of androgyny: Differential implications for males and females. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46, 298-313.
- Kopper, B., Epperson, D. (1996). The experience and expression of anger. Relationships with gender role socialization, depression and mental health functioning. *Journal of Consulting Psychology*, 43, 58-165.
- Kuczyńska, A. (1992a). Płeć psychologiczna. Podstawy teoretyczne, dane empiryczne oraz narzędzie pomiaru. *Przegląd Psychologiczny*, 35(2), 237-247.
- Kuczyńska, A. (1992b). *Inwentarz do oceny płci psychologicznej. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.
- Kuczyńska, A. (2002). Płeć psychologiczna idealnego i rzeczywistego partnera życiowego oraz jej wpływ na jakość realnie utworzonych związków. *Przegląd Psychologiczny*, 45(4), 385-399.
- Leary, M. (1999). *Wywieranie wrażenia na innych. O sztuce autoprezentacji*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Lott, B., Maluso, D. (2002). Społeczne uczenie się męskości i kobiecości. W: B. Wojciszke (red.), *Kobiety i mężczyźni: odmienne spojrzenie na różnice*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 97-117.
- Mandal, E. (1995). Socjalizacja ról społecznych związanych z płcią. W: E. Mandal, R. Stefańska-Klar (red.), *Współczesne problemy socjalizacji*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 39-60.
- Mandal, E. (1987). Psychologiczna problematyka różnic płciowych. *Problemy Rodziny*, 2, 3-9.
- Mandal, E. (2000). *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

- Mandal, E. (2003). *Kobiecość i męskość. Popularne opinie a badania naukowe*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie ŻAK.
- Markstrom-Adams, C. (1989). Androgyny and its relation to adolescent psychological well-being: A review of the literature. *Sex Roles*, 21, 25-341.
- Markus, H., Crane, M., Berstein, S., Siladi, M. (1982). Self-schema and gender. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 38-50.
- Miluska, J. (1999). Przyczyny różnic płciowych: Dylematy i rozstrzygnięcia. W: J. Miluska, P. Boski (red.), *Męskość – Kobiecość w perspektywie indywidualnej i kulturowej*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN, 39-65.
- Moir, A., Jessel, D. (1998). *Płec mózgu*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Nelson, T. D. (2003). *Psychologia uprzedzeń*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Nowakowska, M. (1970). Model odpowiadania na pytania kwestionariuszowe. *Przeгляд Psychologiczny*, 19, 95-113.
- Pospiszyl, K. (1986). *Psychologia kobiety*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Pryzgoda, J., Chrisler, J. C. (2000). Definitions of gender and sex: The subtleties of meaning. *Sex Role*, 33, 637-656.
- Siek, S. (1986). *Struktura osobowości*. Warszawa: Wydawnictwo ATK.
- Szmajke, A. (1999). *Autoprezentacja. Maski, pozy, miny*. Olsztyn: Ursa Consulting.
- Wojciszke, B. (1999). *Psychologia miłości. Intymność, namiętność, zaangażowanie*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Werner, P. D., LaRussa, G. W. (1985). Persistence and change in sex-role stereotypes. *Sex Roles*, 12, 1089-1100.
- Whitley, B. (1983). Sex role orientation and self-esteem: A critical meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 765-778.
- Zakrzewska, M. (1994). *Analiza czynnikowa w budowaniu i sprawdzaniu modeli psychologicznych*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.